



EFFE  
NOAR  
GEFFE



# Effe noar Geffe

## Boeren, burgers, buitenlui en veel vrijwilligers

Na de molenfeesten in 1976 werd de Middenstandsvereniging Geffen opgericht en besloten ze het jaar erop weer een markt te organiseren. Effe noar Geffe was hiermee geboren. Elk jaar vindt de markt plaats op de eerste zondag in september. De mannen van het eerste uur waren Jan van Ravenstein, John van de Goor, Stef Leijten, Jo van Drunen en Harrie van Lee. Sindsdien is de populariteit van de Geffense 'boerenmèrt' blijven stijgen. En elk jaar komen er meer mensen bij die de markt voor het eerst bezoeken.

*Effe noar Geffe* bestaat al achtendertig jaar. Met het schaamrood op de kaken moet ik bekennen dat ik er in al die jaren nog nooit geweest ben. Ter verdediging zij aangevoerd dat ik een groot deel van die achtendertig jaren in het westen woonde maar dat is slechts een slap excuus. Nu ik de boerenmèrt heb leren kennen in het kader van dit Maasdonkse afscheidsboek, weet ik dat ik heel wat gemist heb. Want *Effe noar Geffe* inspireert, verrast, raakt en amuseert.

### Rogge maaien

Zaterdagavond 19 juli 2014. Het is nog steeds ruim boven de dertig graden en de koele douche heeft slechts een half uur effect. Oude boerenkleding heb ik helaas niet maar in neutraal linnen val ik hopelijk niet op van-

avond. Gewapend met camera en strooien hoed stap ik in de auto. Naar Nuland om Gerarda op te halen; de 83-jarige duizendpoot (zie pag. 152) die als oudste deelnemer vanavond de gemaaide rogge zal binden. Als ik haar schort dichtgeknoopt heb controleren we een keer of drie of ze alles heeft en vertrekken we richting de Geffense molen Zeldenrust waar de openluchtmiss zal worden opgedragen. Er wapperen vlaggetjes aan de wieden. De koperblazers van de Geffense Pompzwengels zitten rechts van de molen zachtjes in te spelen. Ik ontdek Diny van Wanrooij die de kerkboekjes op de stoelen aan het leggen is. Alweer zo'n vrijwilliger die van meerdere markten thuis is en haar talenten in dienst van de gemeenschap stelt. Ik zal er veel tegenkomen dit jaar in alle drie de dorpen. Er komt een prachtig Fries paard aangedraafd voor een boerenwagen die de pastoor en zijn mis-

Goed van de tongriem  
gesneden dames loodsen  
je moeiteloos naar hun  
koopwaar

Heerlijke geuren  
rond de houtgestookte  
bakkersoven

Binnenkijken in  
traditionele woonwagens

daarop langgerekt loeit. Omdat ik als gedoopt katholiek de meeste gebeden ken en nauwelijks in het boekje heb gekeken, verrast het slotlied me volledig. Snel blader ik naar de laatste pagina's waar de tekst van het Rogge-lied staat en zing ik uit volle borst het refrein mee op de wijs van Harrie van Lee's Ons Durpke:

Oh, 't is hier goed, in Geffe moete zen  
we maaïen en bènen ut kórre  
dè we'r strakke brood van hen!

### Gemoedelijk

Als het lied is afgelopen gaan we naar de Bredeweg waar de maaïers al begonnen zijn. Gerarda bindt haar extra *schollek* voor, een jute exemplaar dat vrouwen vroeger plachten te dragen, en snelt naar het korenland. Na een half uur staan er overal in het veld korenschoven tegen elkaar, wat een prachtig beeld oplevert. Ik doe mijn best om mooie foto's te maken en ben daarin niet de enige. Soms lopen wij fotografen elkaar een beetje voor de voeten maar dat is vanavond niet erg.

De klapstoeltjes van de openluchtmiss zijn samen met een paar tafeltjes op het stoppeltveld gezet. Achter een snel opgebouwde kraam staat gekoeld bier, frisdrank, en vooral water vanwege de temperatuur van vandaag. Vele handen maken licht werk en her en der zie ik mensen lopen met water of bier voor de maaïers en de binders. Andere vrijwilligers bedienen de toeschouwers, terwijl dames in traditionele boerendracht rondgaan met manden waaruit ze brood met zult of spek presenteren. Het valt me op dat alles zo soepel en in grote gemoedelijkheid verloopt. Voorzitter Bert van Laarhoven loopt ontspannen rond en er is geen vrijwilliger die moeilijk of gehaast doet. Je hoort lachen om je heen en hoewel ik goedbeschouwd een vreemde eend in de bijt ben, voel ik me hier hartelijk welkom. Ik leer verschillende mensen kennen, ik lach, ik buurt en kom eigenlijk tijd te kort. Want ja, die vliegt als het gezellig is! Onderweg naar huis hangt er een deuntje in mijn hoofd, dat ik tevreden meefluit: het refrein van het Rogge-lied.



## Vorbereidingen

Eind augustus maak ik samen met Riet Zwanenberg van de Nulandse fotoclub een rondje door de gemeente om alle herdenkingsmonumenten te fotograferen. Aangekomen in de Geffense Veldstraat zien we het boerderijtje dat daar elk jaar voor *Effe noar Geffe* wordt opgebouwd. Drie mannen zitten op het bankje voor de deur een beetje uit te blazen van hun werk en net als vroeger komt er in minder dan geen tijd iemand buurten. Het is een prachtig tafereeltje en heel even waan ik me in een andere tijd. Rust, gemoedelijkheid en niemand die haast heeft. Maar het is 2014 dus kom, aan de slag maar weer.

Als ik vrijdagmorgen 5 september in Geffen ben zie ik gezellige bedrijvigheid. De voorbereidingen voor *Effe noar Geffe* zijn in volle gang en de eerste gevels ondergaan al een metamorfose. Het meest onder de indruk ben ik van het pand met de hooizolder en alweer waan ik me in een andere tijd. Het dorpsplein wordt omgetoverd tot feestlocatie: Er wordt een podium opgebouwd en verschillende kramen voor eten en drinken. Ook zijn de contouren al zichtbaar van de ouderwetse kermisattracties die hier zondag zullen staan. Zaterdagavond zal op dit plein de Geffenaar van het jaar bekendgemaakt worden en zal het dorp doorfeesten tot in de kleine uurtjes, ook een jaarlijkse traditie.

## Morgenstond

Maasdonks oud-burgemeester Netten vertelde me tijdens een interview dat de zondagochtenduren voor de openluchtmiss het mooiste zijn: als het dorp ontwaakt en de eerste kerkgangers op straat zijn. Hij beschreef het zo beeldend dat ik me voornam om dat met eigen ogen te gaan zien. Die zondagmorgen ben ik daarom al vroeg met manlief in Geffen en is het immense parkeerterrein rond molen De Vliet nog leeg. Hans Netten heeft geen woord teveel gezegd. Het is hier prachtig. De zon begint door te komen en terwijl het dorp ontwaakt, lopen we rustig richting het marktterrein. Later komt er meer bedrijvigheid en het duurt geen uur of er verschijnen ook Geffenaren in boerenkleding op straat. Ze gaan straks in optocht samen met het gilde de pastoor begeleiden naar de tuin van De Heegt voor de openluchtmiss. Ik laat mijn man het boerderijtje zien dat er vlakbij staat en we ontdekken een koe die ontspannen in het kleine stalletje staat te herkauwen. Het grote lijf, haar rustige adem, haar warmte en de geur van hooi: zelfs als niet-boerendochter zie ik dat dit van een indrukwekkende schoonheid is. De geur van versgebakken brood zweeft door de tuin. De bakker is druk in de weer en terwijl de volgende ronde brood alweer draait in de mengmachine, zie ik hem grote geurige broden uit de houtgestookte oven halen. De mis is inmiddels begonnen. Het is lang geleden dat ik zo'n grote groep mensen bij elkaar zag tijdens een kerkdienst. Maar hier in Geffen ligt dat vast en zeker aan de jonge pastoor, die naast een overtuigende ernst ten aanzien van zijn ambt ook beschikt over een heerlijk gevoel voor humor, waardoor de mis een aangename lichtheid krijgt. Omdat ik vandaag aan het werk ben, kan ik deze keer de mis niet tot het einde bijwonen. Juist op dit tijdstip kan ik overal nog mooie foto's maken, hoewel dat maar een klein uurtje duurt. Dan begint het dorp langzaam vol te lopen.

*Zelfs als niet-boerendochter zie ik dat dit van een indrukwekkende schoonheid is.*



## Appeltaart en veilingmeesters

Het is leuk om te zien dat Maasdonkse bezoekers rekening houden met de aard van de markt en passende kleding dragen. Overal zie ik schattige kindjes in boerenkleding en gemoedelijke oma's en moeders die gul van ja knikken als ik vraag of ik een foto mag maken van de kleintjes. De dames op de verschillende terrassen en in sommige kramen zijn goed van de tongriem gesneden en loodsen je moeiteloos naar hun koopwaar. Nou vooruit, even pauze dan voor een lekkere kop koffie met appeltaart, het is tenslotte zondag. Als de muziek overal wat harder kan omdat de mis is afgelopen, komt de markt echt goed op gang. De paarden zijn klaar voor hun optreden, het stoomtreintje is paraat en overal zie je ambachtslieden aan het werk. Vlakbij de dorpspomp zie ik een petroliekar naar buiten gereden worden. Twee dames met poffer wandelen gearmd door de straat en kunnen nog net op tijd de ijscokar ontwijken die door een behulpzame 'veldwachter' op zijn plek gereden wordt. Daartussendoor wandelen de herenboeren met sigaar en rijden er wagens met welgevormde Friese paarden ervoor die genodigden naar een speciale ontvangst brengen. Omdat iemand me al had verteld over de mannen van de Veiling der Emotie, neem ik mijn kans waar als ik ze hun stand zie inrichten. Vrijwel onmiddellijk stappen ze in hun rol van veilingmeesters en beginnen ze een schemerlamp en een fluitketel aan te prijzen. Meerdere keren vandaag zullen deze twee de bezoekers vermaken met hun hilarische act. Blij met de steadyshot-functie op mijn camera en met een grijs van oor tot oor vervolgen wij onze weg. De vele vrijwilligers vallen bijna niet op maar ze zijn er wel, overal op het terrein. Mannen en vrouwen van alle leeftijden die er trots op zijn om de bezoeker vandaag een onvergetelijke dag te kunnen bezorgen. En ondanks hun soms goede banen of pittige studies voelen ze zich nergens te goed voor. Ze zijn er, belangeloos!

## Twee rondjes

Er is zoveel te zien, te beleven en te horen, dat we twee rondjes maken over het terrein: één om te werken en één om zonder camera en notitieboekje nog eens te genieten van al het moois. Ik zie de ogen van mijn echtgenoot oplichten bij de aanblik van een lange rij oude tractoren en laat me haarfijn uitleggen welke tractor waarvoor gebruikt werd. Er zijn zelfs tractoren bij die ooit vliegtuigen hun zogenaamde 'pushback' gaven richting de startbaan. Op het lange hek tegenover de woonwagens, hangen prachtige vogelverschrikkers die door de plaatselijke Kunstkring gemaakt zijn. Even verderop staat de Meccanoverzameling van Lambert van der Veeke, waar mannen en jongens heel veel te kijken hebben. Ik ruik het vuur van de smid en zie Dorus voorbij wandelen met zijn bezemkar. Verder in de straat veel ouders met kinderen. Niets is zo leuk voor een kind als kijken naar dieren en ze even te aaien als dat kan. De aanblik van al dat kleine grut is onbetaalbaar. Blij en nieuwsgierige snoetjes, uitgestoken handjes die ijlings worden teruggetrokken als het varken of het schaapje te dichtbij komt en een blijde lach naar papa of mama als het aaien gelukt is. Stoere jongetjes die maïskorrels voeren aan de ganzen, die luid gakkend te kennen geven dat ze daar zeer van gediend zijn. Ik snap hier en nu dat *Effe noar Geffe* een Brabants dagje uit is voor het hele gezin. Hier vind je bij elkaar gebracht wat je door de zomer heen aan verschillende boerenmarkten kunt bezoeken en zonder aarzeling kan ik het motto van de organisatoren volledig onderschrijven: *Effe noar Geffe* moet je zelf beleven. Dat moet je zelf meegemaakt hebben. Ik zou bijna zeggen: al was het maar één keer in je leven, maar dan zou je jezelf tekort doen. •





# De Maria Magdalenakerk

## te Geffen

### De rijke bouwhistorie van een bijzondere kerk

Wanneer men vanuit 's-Hertogenbosch richting Oss sporend het dorp Nuland is gepasseerd, ziet men aan de rechterhand het dorp Geffen, herkenbaar aan de forse bouwmassa van de van oorsprong middeleeuwse Maria Magdalenakerk. Vanwege de prominente ligging van het kerkgebouw vlak aan het spoor vormen toren en kerk een markant herkenningspunt van Geffen.

De kerk van Geffen kent een bijzondere en ingewikkelde bouwhistorie, gevolgd door een reeks van wijzigingen, herstellingen en verbouwingen. Zeer bijzonder is dat het kerkgebouw nog de zichtbare wonden van oorlog en tegenspoed met zich mee draagt, die ook hun stempel op de bouwhistorie hebben gedrukt. Vooral

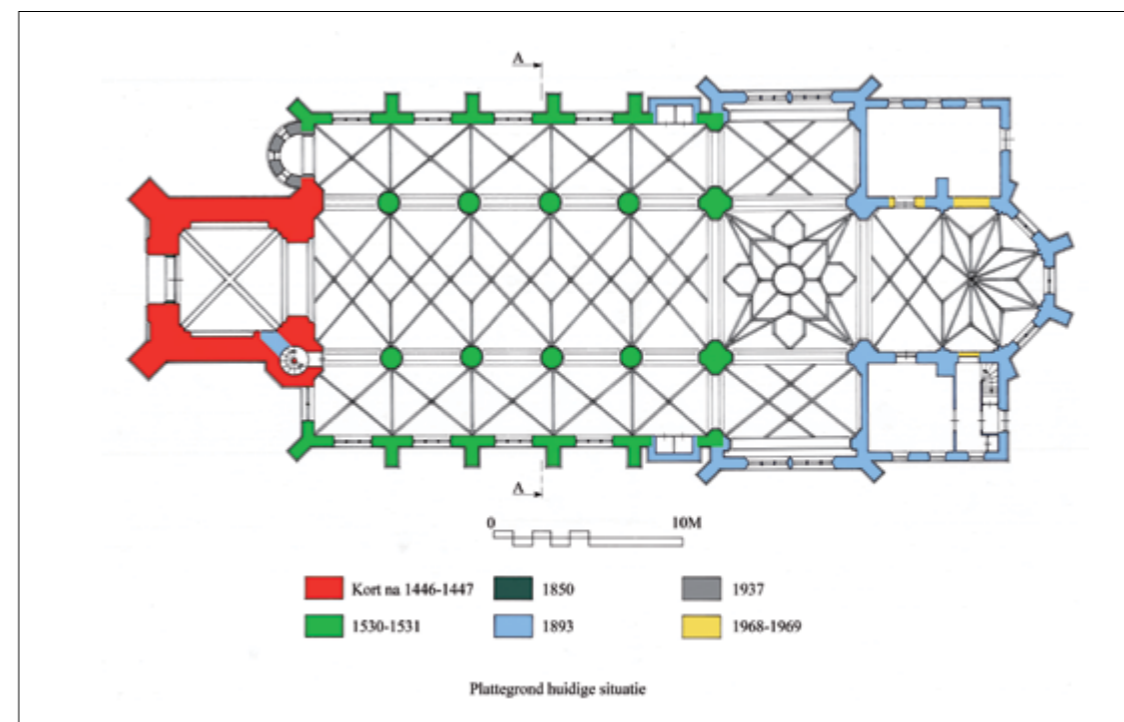
HEIN HUNDERTMARK

de oorlogshandelingen rondom de bevrijding van Geffen in 1944 vormden een ware beproeving voor het middeleeuwse gebouw, dat zwaar gehavend uit de strijd kwam. De herstelwerkzaamheden van de oorlogsschade zijn nog goed afleesbaar aan het gebouw, net als de voorgaande bouw- en wijzigingswerkzaamheden. Zo is onder meer zichtbaar dat het grootse middeleeuwse bouwplan dat de ambitieuze Geffense bouwheren voor ogen hadden, pas in 1893 in een afgeslankte vorm is 'voltooid'. De beoogde omvang van de middeleeuwse kerk is hierbij slechts bij benadering bereikt, want bij het middeleeuwse bouwproces werd namelijk een nog grotere omvang nagestreefd. Ambitie en tegenspoed hebben, zoals zo vaak bij middeleeuwse bouwprojecten, ook bij de Geffense kerk het bouwproces beïnvloed.

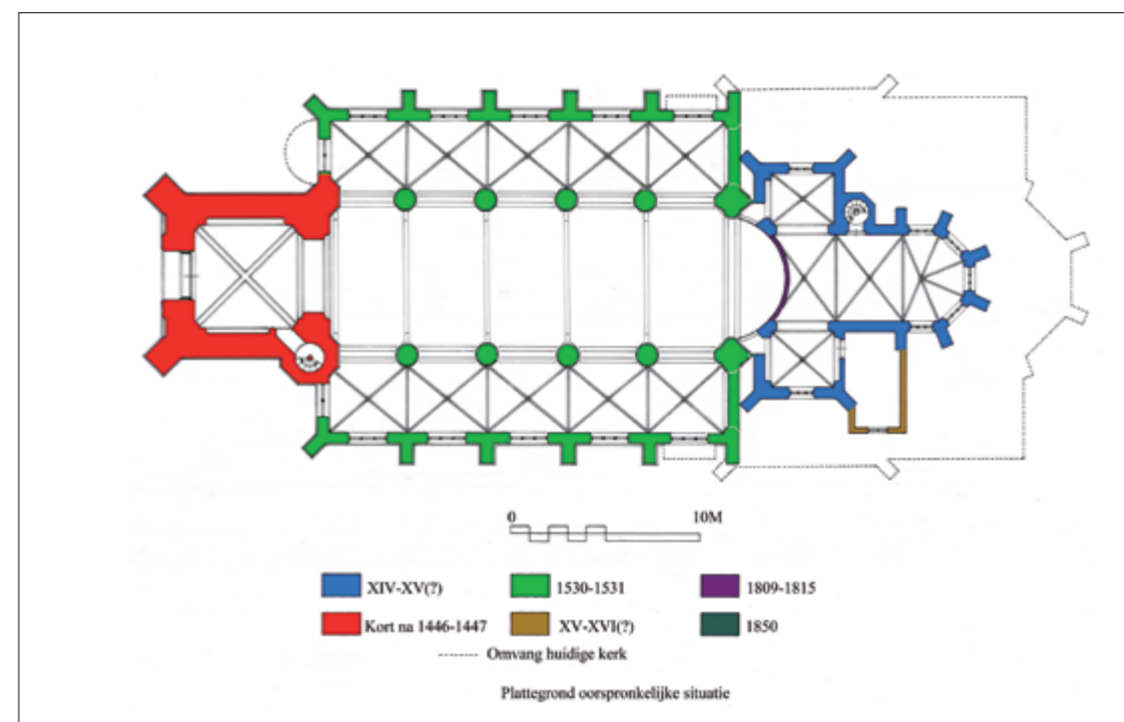
Met de jongste langdurige restauratiecampagne wordt een nieuw en voorlopig laatste hoofdstuk aan de geschiedenis van de kerk toegevoegd. Zowel het exterieur als het interieur is op een terughoudende wijze gerestaureerd, met evenveel respect voor zowel de middeleeuwse gotische periode als de negentiende-eeuwse neogotische periode. Zo zijn de bijzondere neogotische schilderingen en de

gebrandschilderde ramen weer in hun oude glorie hersteld. Maar ook de twintigste-eeuwse ingrepen zijn gerespecteerd. De restauratie van het vieringstorentje vormt voorlopig een letterlijk hoogtepunt van de langdurige restauratiecampagne. Hiermee is de bijzondere en aan het gebouw afleesbare geschiedenis voor de komende jaren veilig gesteld. Een eeuwenoude geschiedenis die mede bepalend is voor de identiteit van Geffen.

De restauratiewerkzaamheden vormden in 2004 voor de gemeente Maasdonk aanleiding voor het laten uitvoeren van een bouwhistorische waarneming en een dendrochronologisch onderzoek naar de bouwgeschiedenis van de kerk, nadat de restauratiecommissie het onderzoeksvoorstel als niet opportuun had afgewezen. Het onderhavige artikel is een verantwoording van dit onderzoek.<sup>1</sup>



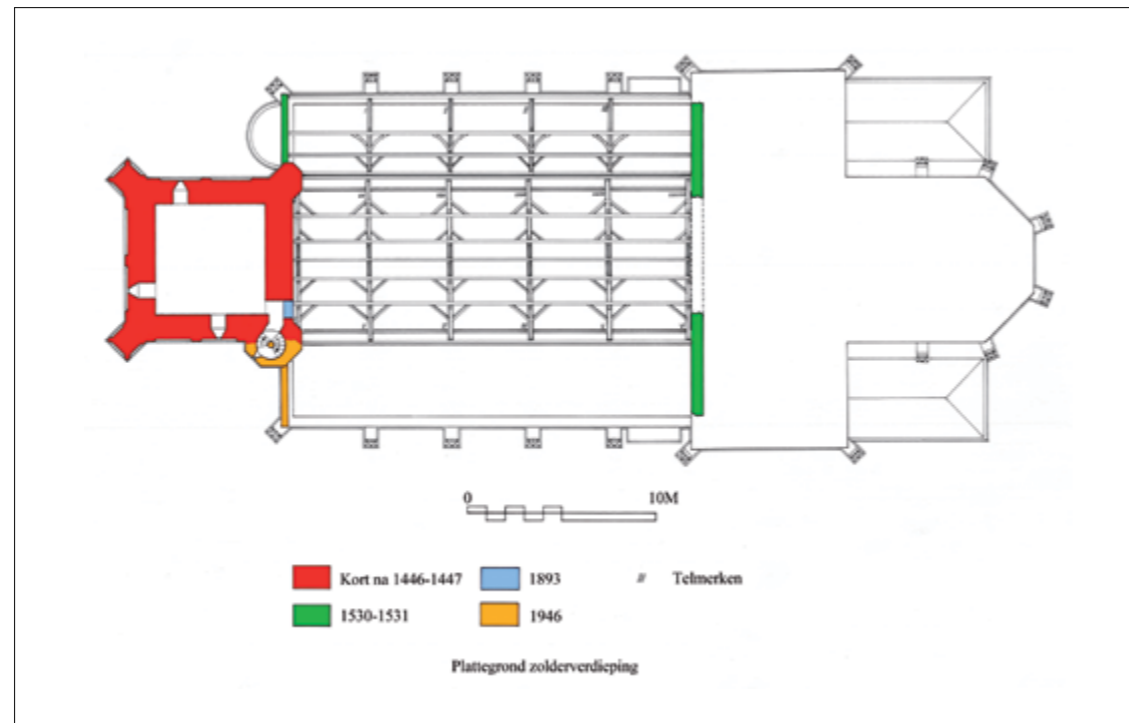
Plattegrond van de Maria Magdalenakerk te Geffen. De verschillende bouwfasen in kleur. Documentatietekening: H. Hundertmark, 2004.



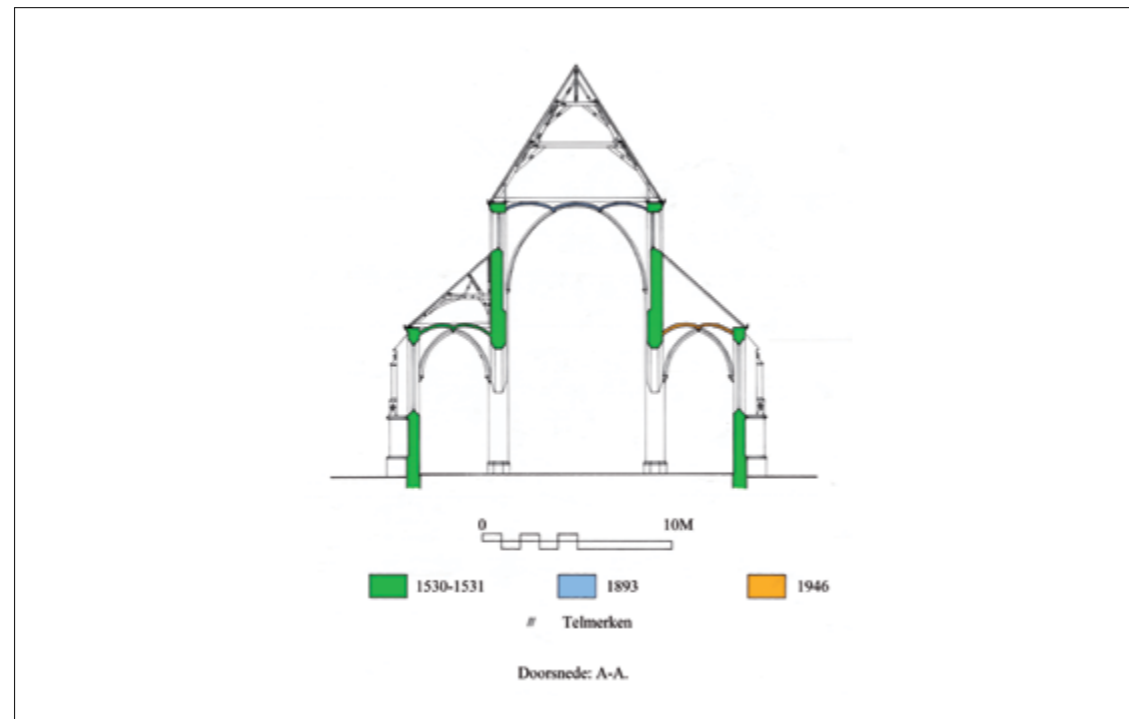
Plattegrond van de Maria Magdalenakerk te Geffen vóór de neogotische verbouwing van 1893. De verschillende bouwfasen in kleur. Documentatietekening: H. Hundertmark, 2004.



Plattegrond van de zolderverdieping van de Maria Magdalenakerk te Geffen. De verschillende bouwfases in kleur. Ook weergave van de spanten van de kapconstructies van het schip en de noordelijke zijbeuk uit 1530-1531, en van de gehakte telmerken op de spanten. Documentatietekening: H. Hundertmark, 2004.



Doorsnede van schip met zijbeuken van de Maria Magdalenakerk te Geffen. De verschillende bouwfases in kleur. Ook weergave van de kapconstructies van het schip en de noordelijke zijbeuk uit 1530-1531, en van de gehakte telmerken op de balken van de kapsepanten. Documentatietekening: H. Hundertmark, 2004.



### De vroegste periode

De benaming 'donkere middeleeuwen' is voor de vroegste periode van de kerk van Geffen wel heel toepasselijk, daar we over de stichtingsperiode vrijwel in het duister tasten. Een aanwijzing dat aan de stichting van de kerk mogelijk een abdij ten grondslag lag, vormt de naam van de oorspronkelijke patroonheilige van de kerk, Sint Trudo,<sup>2</sup> een Karolingische heilige, die leefde van ca. 630 tot 693. Hij was de stichter van de naar hem vernoemde Benedictijner abdij Sint Truiden in de gelijknamige plaats in het huidige België, een van de oudste en machtigste abdijen in de Nederlanden.<sup>3</sup> In ieder geval was het nabijgelegen Alem een heerlijkheid van deze abdij, die ook de kerk aldaar stichtte.<sup>4</sup>

### De veertiende eeuw

De vroegste aanwijsbare bouwfase in het huidige kerkgebouw van Geffen betreft een stuk hergebruikt hout. Door middel van dendrochronologisch ofwel jaarringenonderzoek konden de kapdata worden bepaald van het eikenhout dat voor de bouw van de torenspits en de kapconstructies van het schip en de noordelijke zijbeuk gebruikt is. Hierbij bleek sprake te zijn van hergebruikt hout, een in de middeleeuwen veel voorkomend fenomeen, aangezien men op die manier kon besparen op de materiaalkosten. Het oudste stuk hergebruikte hout had een dendrochronologische datering van 1318 +/- 5 en was in de omgeving gekapt.<sup>5</sup> Het was niet zomaar een willekeurig stuk, maar de koningsstijl van de huidige torenspitsconstructie. Een koningsstijl wordt gemaakt uit één boom en staat precies in het midden van de torenspits. Hij vormt de ruggengraat van de torenspitsconstructie waaraan de gehele spitsconstructie is bevestigd en waarop kruis en windhaan zijn geplaatst. De koningsstijl is vermoedelijk afkomstig van de voorganger van de huidige toren. Deze behoorde bij de kleinere gotische kerk, waarvan de koorpartij tot aan de sloop in 1893 bewaard is gebleven. Dat er sprake is van hergebruik van de koningsstijl van een oudere kerktoeren, kan mede worden opgemaakt uit de hoogte van de huidige en gedrongen ogende torenspits, die bepaald wordt door de lengte van de koningsstijl. Op de oudere en kleinere toren zou de lengte van de koningsstijl voldoende geweest zijn voor een rijzig ogende spits. Mogelijk betrof het een tijdelijke oplossing en was het de bedoeling om de constructie op de nieuwe toren in een latere fase te vervangen door een waardiger spits. Het beëindigen van een bouw of bouwfase met een tijdelijke afdekking was in de middeleeuwen immers geen onbekend fenomeen. Dat een tijdelijke afdekking vervolgens na verloop van de tijd als voldoende werd beschouwd, is bij middeleeuwse gebouwen vaker geconstateerd.<sup>6</sup>



Tekening van Cornelis Pronk van de kerk van Geffen omstreeks 1745. Herkenbaar is de kleinere koorpartij met transepten van het oude kerkje. De man met het tekenbord op de voorgrond is Pronk zelf. Archief RCE te Amersfoort.



## De bouw van de toren

De bouw van een nieuwe grotere kerktoeren, ettelijke meters voor de oude toren, vormde het begin van een ambitieus plan om de kleinere kerk in fasen te vervangen door een groter kerkgebouw. De lading eikenhout die gebruikt is voor de bouw van zowel de torenspits als de klokkenstoel, is gekapt in het jaar 1446-1447.7 Voor de bouw van de toren zijn bakstenen gebruikt met een formaat van:  $5\frac{1}{2} \times 11\frac{1}{2} \times 23\frac{1}{2} / 24$  cm, met een 10lagenmaat van 65 cm. Dit baksteenformaat is kenmerkend voor de eerste helft van de vijftiende eeuw.<sup>8</sup> Nadat de nieuwe toren tot aan de klokkenzolder was voltooid, werd een begin gemaakt met de sloop van de oude kerktoeren. Met de sloop werd bewust gewacht totdat de nieuwe klokkenstoel geplaatst was, zodat de kerkklokken konden worden overgehangen en de aankondiging van de eredienst geen onderbreking kende. Een dergelijke werkwijze was in de middeleeuwen gebruikelijk.<sup>9</sup> Waarschijnlijk is ook een gedeelte van de sloopstenen van de oude toren hergebruikt in de nieuwe toren. Aan de binnenzijde van de torengelven komen in de boven- gelegen verdiepingen namelijk ook hergebruikte bakstenen voor met steenformaten van  $6 \times 12 \times 25$  cm, met een 10lagenmaat van 75 cm. Dit baksteenformaat is kenmerkend voor de veertiende eeuw.<sup>10</sup>

Toen de nieuwe toren gereed was en de oude gesloopt, werd als tijdelijke oplossing het schip van het kleine kerkje verlengd tot tegen de nieuwe grotere toren. Van deze bouwfase is slechts één balk bewaard gebleven. Dit betreft een muurplaat van de kapconstructie van het verlengde schip, die op een richel aan de kerkschipzijde van de oostelijke torengewel ligt. Deze balk heeft een dendrochronologische datering van 1453 +/-5. Dat de verbinding tussen het oude schip en de nieuwe toren slechts tijdelijk was, valt op te maken uit een gemetselde staande tand bij de noordoostelijke steunbeer van de toren (zie afbeelding 10). Een staande tand is een tijdelijke bouwstop van een verticale afwisselende reeks van strekken en koppen, waarin het metselwerk wordt 'getand' van een daarop aansluitende volgende bouwfase. Deze staande tand bevindt zich aan de noordzijde van de steunbeer, terwijl het schip van het oudere kerkje niet breder was dan de oostgevel van de nieuwe grotere toren.<sup>11</sup> De breedte van het oude schip kan ook worden opgemaakt uit het metselwerk van de noordoostelijke steunbeer, dat zich nu onderdaks in de noordelijke zijbeuk bevindt en gevelmetselwerk met buitengevelverwerking vertoont. Hieruit blijkt dat dit metselwerk over een langere periode aan weersinvloeden heeft bloot gestaan, tot aan de bouw van de huidige zijbeuk. Ook een bijzonder geveldetail met een buitengevelafwerking is bewaard gebleven. De in tuf- en baksteen uitgevoerde geprofileerde horizontale gevellijst (ook wel druiplijst genaamd) was oorspronkelijk wit geverfd en werd aan de onderzijde

geaccentueerd door een witgepleisterde strook van drie baksteenlagen hoog. Dit bijzondere architectonische detail is aan de buitengevelzijde van de drie torengelven verloren gegaan. Dat het een van oorsprong middeleeuws buitengevelafwerking betreft, kan opgemaakt worden uit het feit dat met de bouw van het huidige schip met zijbeuken een stukje ervan binnendaks is gekomen. Voor de bouw van de noordelijke zijbeuk is gebruik gemaakt van de vertanding van de steunbeer, alleen is de westelijke topgevel van de zijbeuk beduidend hoger opgetrokken dan in 1446-1447 was voorzien. Zodoende is een klein stukje van de geprofileerde lijst ingemetseld en onderdaks van de zijbeuk gekomen, beschermd tegen weersinvloeden.

Uiteindelijk zou het - met de bouw van het huidige schip met zijbeuken - circa tachtig jaar duren voordat gebruik gemaakt zou worden van de staande tand van de tijdelijke bouwstop.

Foto van de een stukje torengewelwerk met de geprofileerde lijst met resten van een witte kleurafwerking met eronder de witgepleisterde strook. Het van oorsprong buitengevelwerk is nu zichtbaar in de kapruimte van de noordelijke zijbeuk.



## De bouw van het schip met zijbeuken

In 1530-1531 kreeg het parochiebestuur van Geffen van de aartsdiaken van Kempenland (die handelde namens de bisschop van Luik) toestemming tot de verkoop van enkele kleine stukken bouwland binnen de parochie, dit ten behoeve van de herbouw van de ruïneuze kerk.<sup>12</sup> De oorzaak voor de desolate toestand van het kerkgebouw waren de krijgshandelingen tijdens de Gelderse Oorlogen. Op 26 januari 1512 werden de dorpen Geffen en Nuland tijdens een nachtelijke campagne door de troepen van hertog Karel van Gelre gebrandschat.<sup>13</sup> Hierbij liep ook het kerkgebouw schade op. In de noordelijke zijbeuk zijn enkele stukken hergebruikt hout met brandschade aangetroffen.

De kerk werd dus niet helemaal verwoest, maar de schade was wel dusdanig dat ze de aanleiding vormde voor de voortzetting van het ingezette ambitieuze bouwplan van 1446-1447. Nadat het oude schip was gesloopt, werd begonnen met de bouw van een groter schip met zijbeuken. De koorpartij met transepten van het oude kerkje bleef staan, zodat daarin de viering van de liturgie kon worden voortgezet. Het was de bedoeling dat deze in een daaropvolgende bouwfase vervangen zou worden, wanneer het nieuwe schip gereed was.

De lading eikenhout die bij elkaar werd gekocht voor de indrukwekkende kapconstructies op het schip en de noordelijke zijbeuk, was in de periode 1520-1524 gekapt (de kapconstructie van de zuidelijke zijbeuk is in 1944 verloren gegaan). Voor de bouw van de kapconstructies moest een enorme hoeveelheid hout ingekocht worden, wat waarschijnlijk leidde tot leveringsproblemen. Dit werd opgelost door ook hergebruikt hout in te kopen.<sup>14</sup> Dit hout was niet alleen goedkoper in aanschaf maar ook sneller leverbaar, omdat het vaak uit opslag afkomstig was.

Nadat de muren van de zijbeuken en de pijlers met lichtbeukgelven van het schip waren opgetrokken, werden de kapconstructies geplaatst. Vervolgens werden de gewelven van beide zijbeuken geslagen. De gelven van de zijbeuken en lichtbeuk van het schip zijn opgetrokken in baksteenformaten van  $4\frac{1}{2} \times 10\frac{1}{2} / 11 \times 22\frac{1}{2}$  cm, met een 10lagenmaat van  $58\frac{1}{2}$  cm. Dit baksteenformaat is kenmerkend voor de tweede helft van de vijftiende en eerste helft van de zestiende eeuw.<sup>15</sup> Om massa en gewicht uit te sparen, werden de gewelven in de noordelijke zijbeuk uitgevoerd in een kleiner baksteenformaat van  $4\frac{1}{2} \times 9\frac{1}{2} \times 19\frac{1}{2}$  cm. Deze toepassing van een groter en een kleiner baksteenformaat was overigens een bekend verschijnsel in de middeleeuwen. Het kleinere formaat, dat specifiek voor overvelvingen werd toegepast, is ook vastgesteld in de vroeg zestiende-eeuwse koorpartij van de kerk van Herpen.<sup>16</sup>

Met het gereedkomen van de gewelven in de twee zijbeuken werd de bouwcampagne van de kerk van Geffen afgerond. Aan de geplande gewelven in het schip is men niet meer toegekomen, zodat men vrij zicht had in de kapconstructie. Mogelijk is om deze redenen op een van de moerbalken de in gotische letters uitgevoerde tekst: DOMUS... aangebracht, wat staat voor HUIS... De tekst is aangebracht op de moerbalk van het vierde spant vanaf de toren.



Foto van een hergebruikt stuk hout met brandschade dat gebruikt is als onderslag voor het slaan van een segmentboog over een spaarnis. Goed herkenbaar is de brandschade, die niet op het omliggende metselwerk en metselmortel voorkomt. Het hout was dus al aangetast voordat het hier herplaatst is. De spaarnis hoort bij een reeks van spaarnissen in de schipgevel onder het dak van de noordelijke zijbeuk. Om een onbekende reden is tijdens het bouwproces niet de moeite genomen om deze tijdelijke onderslag na voltooiing van de boog te verwijderen.

DOMUS... op de vierde moerbalk vanaf de toren.





# Een markante Maasdonkse

De tomeloze levenslust van  
Gerarda van der Biezen

Gerarda van der Biezen is wat je noemt 'n hël veeg. Met haar drieëntachtig lentes woont ze zelfstandig in een knusse seniorenwoning in Nuland, waar ze me gastvrij ontvangt. Het is er gezellig, ze verschikt wat spullen die ze nog moet opruimen en controleert in de keuken nog even hoe het gaat met de bouillon die staat te trekken. Als we eenmaal zitten begint ze te vertellen, om een dik uur later pas op te houden.

Ze zit vol anekdotes en ze straalt een enorme levenslust uit. Een jaar of vijf geleden is ze gaan toneelspelen omdat ze had gehoord dat dat goed is voor je geheugen. Inmiddels heeft ze kunnen vaststellen dat het klopt. Omdat zwemmen goed is voor je hele gezondheid is ze ook dat weer gaan doen. In het Osse zwembad sloot ze vriend-

MECHTILDE MEIJER schap met de zwemmende jeugd die er de grootste lol in had dat zij met hen van die grote glijbaan af durfde. Ze is dan ook uitzonderlijk jong van geest. Haar geheime wapen is humor. Ze lacht veel en kan overal de zonnige kant van zien.

## Werken en bidden

Gerarda komt uit een Heesch' gezin van achttien kinderen en trouwde in het voorjaar van 1957 met de Nulandse Jan van der Biezen, met wie ze een klein boerderijtje ging bewonen. Ze schaterlacht als ze vertelt over haar Jan en de Nulandse pastoor Goossens, met wie hij destijds zijn financiële toekomst besprak. Toen de pastoor voorzichtig informeerde naar de bruidsschat zei Jan: "Doar valt niks te hoalen, da is er een van de achttien, mar ik hou ze toch dur." Echte liefde dus. "Niks wisten we", zegt Gerarda, "vroeger bij ons thuis riepen we naar overvliegende vliegtuigen 'breng ons 'n kiendje', maar ons moeder bracht ze zelf, die wist waar ze ze moest bestellen. Er werd je niks verteld, dat moest je zelf allemaal uitzoeken, maar als je moest trouwen dan was de hut te klein."

Gerarda en Jan krijgen twee zonen die, hoewel ze goed meehelpen op de boerderij, geen van beide iets voelen voor het boerenleven. De een zal uiteindelijk kok worden en de ander accountant. En hoewel het een leven van 'werken, bidden en gauw vortdoen' was, zoals Jan van Ravenstein in maart optekende voor de Streekwijzer, hadden ze het goed samen met hun jongens. Gerarda ging mee naar het veld als het moest en anders had ze aan huis nog genoeg te doen. De was bijvoorbeeld, die dan nog op het wasbord gedaan wordt en daarna gespoeld bij de waterput. In die tijd is het water nog zo schoon dat je het kunt drinken.

## Sint Matthijs

Gerarda en Jan wisten hoe je zuinig moest leven en werken, dat kenden ze al vanuit hun kindertijd. Ze herinnert zich hoe haar vader naar wit zand groef voor kippenhokken en cafévloeren en dat zij en haar broertjes en zusjes daarmee speelden en hem hielpen door er kleine hoopjes van te maken. Later, als ze een jaar of veertien is gaat ze werken bij boerengezinnen in Haren bij Megen. Een 'dienst', daar begin je mee als het Sint Matthijs is, een heiligendag die op 24 februari valt. Het voorjaar en de zomer zijn nou eenmaal de drukste maanden op een boerderij en dan moeten de nieuwelingen zijn ingewerkt. Ze werkt er zowel in de huishouding als op het veld. Zoals ze het zelf zegt: "Ik heb wat afgewerkt, daar aan die Maaskant." Dat dat niet vergeten wordt blijkt wel uit het feit dat ze met beide gezinnen contact gehouden heeft en dat er zelfs nog nazaten op het feest van haar

*Vroeger bij ons thuis riepen we naar overvliegende vliegtuigen 'breng ons 'n kiendje', maar ons moeder bracht ze zelf, die wist waar ze ze moest bestellen.*

vijftigjarige bruiloft zijn geweest. Ze lacht als ze vertelt hoe ze de receptie georganiseerd hadden bij het motel. Omdat zowel zij als Jan nogal opzag tegen het vele kussen, lagen er overal op tafel kaartjes met de tekst: 'handen schudden is een hele klus, daarom hoeven wij geen kus.' En de feestgangers hielden zich eraan, sterker nog: "da's een mooi werk", zeiden de meesten. Gerarda is blij dat haar Jan dit feest nog heeft mogen meemaken, want zijn gezondheid was toen al niet meer zo goed. In 2009 is Jan overleden en als eerbetoon heeft ze een foto van hem op zijn bidprentje laten afdrukken,

Tijdens de openluchtmis voorafgaand aan het rogge maaien



Korenschoven maken leer je niet op één dag





*De stilte op het land en de rustige tred van man en paard zijn bijna merkbaar als je naar de afbeelding kijkt.*

Jan op zijn land waarop hij met paard en eenscharige ploeg het land bewerkt. Een van de plekken rond de boerderij, waar Jan op zijn gemak was. De stilte op het land en de rustige tred van man en paard zijn bijna merkbaar als je naar de afbeelding kijkt.

### Rogge binden

Daar kom je niet langs met de auto

Toneelspelen bij 'Tieners van toen'

Gerarda wordt dit jaar 84 en ze neemt nog actief deel aan het leven hier in Maasdonk. Ze schrijft, ze zingt, ze zwemt, ze houdt van kaarten, ze brigadierde tot voor enkele jaren geleden nog, ze heeft een EHBO diploma, doet nog elk jaar mee bij het rogge binden voorafgaand aan *Effe noar Geffe*. En zoals gezegd speelt ze toneel, bij de Nulandse vereniging Tieners van Toen: op de foto zit Gerarda in haar rol van taxichauffeur naast de (dronken) notaris hartelijk te lachen, net na het moment dat ze inhalige erfgenamen hebben verteld dat er niets te halen valt. Terwijl ze de foto laat zien, geniet ze zelf nog zichtbaar na. Ze vertelt dat ze eigenlijk al eerder geacteerd heeft, als slachtoffer bij brandweeroefeningen: "Ik lag op de zolder van een schuurtje en de brandweer moest me 'redden'. Ik heb er een uur

gelegen en het ergste vond ik nog wel dat ik niet mocht praten."

Tsja, wat heeft ze eigenlijk niet gedaan? Want wie je ook spreekt, het lijstje wordt moeiteloos aangevuld: sjoelen, typen, avondwandelingen, carnavalsoptocht, vrijwilliger bij het Martinushuis, het is inderdaad teveel om op te noemen.

Dan rest nog de vraag wat ze straks na 31 december 2014 het meest zal missen. "Eerlijk zeggen? Omroep Vladeracken", en ze noemt moeiteloos de namen van programma's en presentatoren. "Da's toch schandalig dat dat allemaal weg moet! Kunnen jullie dáár nou niks aan doen?" Genoeteerd! Ik besluit om de vraag door te spelen aan mensen die er invloed op hebben.

### Kraken

Gerarda is de achtste van achttien kinderen. Ze vertelt dat er nog twaalf in leven zijn: "Ze kraken gelijk mar ze zen d'r nog." Het kenmerkt haar, dat spotten met zichzelf en met de ouderdom, maar zelden heb ik zo'n levenslustig en positief iemand ontmoet als deze vrouw. Maasdonk mag dan ophouden te bestaan, Gerarda haalt met gemak de honderd! •



### Nulandse hei

STEPHAN MERCX

*een trein raast voorbij  
geverfde palen geven een route aan  
het hondje plast ertegen  
ik loop achter hem aan*

*er is geen mens  
een haas schiet weg  
de hond er achteraan  
ik denk nog: "ach, laat toch gaan"*

*langzaam sjok ik door het zand  
de haas heeft het gered  
snuffelend  
maakt het hondje een nieuw spoor*

*dat mens en dier verbindt.*

